

4 Persoonlijke ontwikkeling staat centraal

4.1 Iedereen in ontwikkeling

In deze paragraaf wordt tegemoet gekomen aan de kwaliteitsverwachting
R2
van het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit (zie hoofdstuk 3 van deze handleiding)

4.1.1 De school als cultuurplaats

Het spreekt voor zich dat in een school de ontwikkeling van het kind en de jongere centraal staat. Dit neemt niet weg dat ook andere ‘partijen’ betrokken kunnen raken in een beweging van ontwikkeling. Op die manier wordt de school een cultuurplaats waarin ook ouders en leraren gestimuleerd en ondersteund worden om competenties en inzichten te verwerven, bewustzijn te ontwikkelen, te groeien als mens.

4.1.2 De veelzijdige rollen van de ouders

Ouders worden op bijna evidente wijze mee betrokken bij de opvoedingsvragen van hun kinderen. Vormingsavonden of zogenaamde ouderscholen hebben als doel om ouders mogelijkheden te bieden om kennis te maken met de steinerpedagogie en zich te verdiepen in haar rijke achtergrond.

Maar ouders worden ook via heel andere rollen betrokken bij het schoolleven. Sommigen we hier enkele ouderrollen op in een steinerschool

- (mede)opvoeder
- initiatiefnemer/stichter
- opdrachtgever/indirecte klant
- (mede)financier/geldschieter
- medewerker/vrijwilliger
- bestuurder
- klasouder

Wanneer kwaliteit wordt beoogd in de verschillende lagen van de schoolorganisatie, dan moet ook werk gemaakt worden van groeitrajecten voor ouders in hun verschillende rollen. Voldoende informatie over de verwachtingen die bij de rollen horen, dialoog over de kwaliteitsvolle invulling ervan en aanreiken van handvatten om competentier te worden bij de uitvoering zijn immers aspecten van kwaliteitsontwikkeling.

4.1.3 De persoonlijke ontwikkeling van de leraar

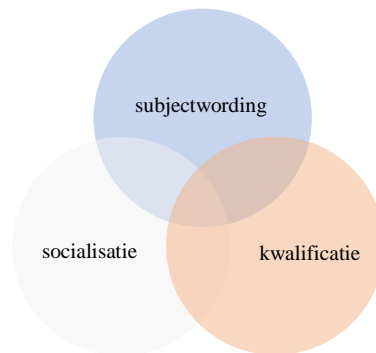
Via vorming en nascholing, via de interacties op school en de inhouden uit steinerpedagogie en antroposofie kan de leerkracht ook bronnen vinden voor persoonlijke ontplooiing die verder

kan gaan dan de professionalisering in zijn/haar beroep. In het antroposofisch mensbeeld wordt aandacht geschonken aan de ontwikkeling als individu gedurende de hele biografie. Zelfopvoeding en zelfzorg zijn belangrijke aandachtspunten om harmonieus te blijven groeien. Meditatie (Steiner schreef twee lerarenmeditaties¹), studie, de avondlijke terugblik op de dag, oefeningen voor de zielenkrachten² ... het zijn allemaal elementen van een rijke zelfscholing.

4.2 De kern: ontwikkeling van de leerling als doel van het onderwijs

In deze paragraaf wordt tegemoet gekomen aan de kwaliteitsverwachtingen
D1, R2 en R6
van het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit (zie hoofdstuk 3 van deze handleiding)

Centraal staat uiteraard de ontwikkeling van de leerling³. Ook buiten de kringen van de steinerpedagogie wordt de brede opvoedkundige taak van het onderwijs in kaart gebracht. In Nederland bracht de Onderwijsraad de nota uit 'De volle breedte van onderwijskwaliteit, van smal beoordelen naar breed verantwoorden'. Daarin worden de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming omschreven, zoals Prof. Gert Biesta⁴ ze in de literatuur bracht. Aziza Mayo⁵ bouwt daarop verder.

¹ Kan men vinden in "Ter verdieping van de vrijeschoolpedagogie voor Rudolf Steinerscholen in Nederland en België" (Christofoor). Een snelle internet-weg loopt via de Begeleidingsdienst voor Vrije Scholen die een mooi document rond meditatie en spreuken online ter beschikking stelt:

<http://www.bvs-schooladvies.nl/sites/default/files/bestanden/Leraarmeditaties.pdf>

² Steiner gaf 6 'Nebenübungen' die ik hier enkel noem: (1) beheersing van het denken, (2) beheersing van de wil, (3) beheersing van het gevoel, (4) positiviteit, (5) onbevangenheid, (6) harmonie. Een beschrijving met commentaar vind je bv op

<http://tomvangelder.antrovista.com/pdf/nevenoefeningen.pdf>. Het is ten eerste aan te raden om

ze nader te bekijken in boeken zoals: Joop Van Dam, 'Het zesvoudige pad'; Jaap van de Weg, 'Achter de sluier'; Arthur Zajonc, 'Meditatie', Margarit Laufer, 'Concentratie, een praktische weg naar evenwicht, effectiviteit en zelfsturing'; Rudy Vandercruyse, 'Ich und mehr als Ich'. Als alternatief kan je het 'achtvoudige pad' uit het boeddhisme als aandachtspunt nemen.

³ In deze handleiding veranderen we voor de leesbaarheid de term 'lerende' uit het ROK door 'leerling'.

⁴ Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

⁵ Aziza Mayo (2015), *Lectorale rede: Autonomie in verbondenheid, Waarde(n)vol onderwijs voor nu en voor de toekomst*, Hogeschool Leiden

“Met **kwalificatie** wordt het aanbieden van kennis, vaardigheden en houdingen bedoeld waarmee mensen worden toegerust voor de volgende stappen in hun leven, zoals het uitoefenen van een beroep of het functioneren in een complexe samenleving. Belangrijke bestanddelen zijn:

- een generieke cognitieve component (zoals basisvaardigheden met rekenen, wiskunde en taalbeheersing als primaire elementen);
- vakspecifieke kennis en vaardigheden (zaakvakken)
- en, in latere fasen van de schoolloopbaan, generieke en specifieke beroepsvaardigheden en houdingen.

Socialisatie betreft de rol die onderwijs speelt in het inleiden van kinderen en jongeren in tradities, culturen en praktijken, met inbegrip van beroepsculturen en -praktijken, en de waarden, normen en gebruiken die daar een rol in spelen, zodat ze zich betrokken voelen bij zulke praktijken en er effectief en betekenisvol in kunnen participeren.

De bijdrage van het onderwijs aan **persoonsvorming** heeft betrekking op de individualisering van leerlingen. Daardoor worden zij meer onafhankelijk in hun denken en doen, los van bestaande tradities en praktijken, en ontwikkelen daarmee het vermogen om zich als autonoom persoon op verantwoordelijke wijze tot de maatschappij te verhouden.”⁶

Het spreekt voor zich dat heel het steinerpedagogisch project een bijzondere invulling geeft aan deze begrippen. Het is uitermate belangrijk dat de levende impuls van de steinerpedagogie in moderne vormen voortleeft. De kwaliteit van onze processen kan voor een belangrijk deel getoetst worden aan de mate waarin de oorspronkelijke intenties van het steinerpedagogisch project worden gediend.

In de zomer voor de start van de eerste Waldorfschule geeft Steiner⁷ een voordrachtenreeks die zijn intenties weergeven bij de oprichting van een nieuwe pedagogie. Enkele kernbegrippen zijn:

- Vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid
- Morele intuïtie
- Levend denken
- Vermogen tot wedergeboorte
- Incarnatie van het individuele ik.

Soms wordt de steinerpedagogie de pedagogie van het ‘IK’ genoemd. Steiner wijst met de hooggestemde doelen van de pedagogie naar de incarnatie van creatieve, vrije, morele, verantwoordelijke, unieke, harmonieuze individuen die de maatschappij kunnen voeden met gezonde nieuwe ideeën en initiatieven. En uiteraard moeten onze leerlingen daartoe voldoende competenties verwerven, gekwalificeerd zijn, zich kunnen invoegen in de bestaande sociale cultuur en er zich ook voldoende van kunnen emanciperen.

⁶ Onderwijsraad (2016). *De volle breedte van onderwijskwaliteit, van smal beoordelen naar breed verantwoord* Den Haag: Onderwijsraad

⁷ Rudolf Steiner, *De kernpunten van het sociale vraagstuk*

Voortbouwend op pedagogen zoals Biesta en Hartmut von Hentig⁸, stelt Aziza Mayo⁹ stelt dat Vrijeschoolonderwijs

“... tot doel heeft aan de ontwikkeling van leerlingen bij te dragen, opdat zij in de wereld kunnen zijn als

- *Volwassenen die zodanig autonoom zijn dat zij op basis van authenticiteit, oordeelkundigheid en innerlijke vrijheid kunnen denken, voelen en handelen;*
- *Volwassenen die zich in alles wat zij doen, denken en voelen verbonden weten met de wereld om hen heen;*
- *Volwassenen die, vanuit de wil, bereid zijn om dit denken, voelen en handelen zo vorm te geven dat zij daarmee recht doen aan zichzelf, aan anderen en aan de wereld.”*

⁸ Hartmut Von Hentig, *Bildung: ein Essay*

⁹ Aziza Mayo (2015), *Lectorale rede: Autonomie in verbondenheid, Waarde(n)vol onderwijs voor nu en voor de toekomst*, Hogeschool Leiden